

EGY SZABADKAI IMAKÖNYV LENDVA-VIDÉKI EMLÉKEKKEL

Erdélyi Zsuzsanna a búcsújárás néprajzával kapcsolatban hívja fel a figyelmet Raoul Manselli középkorász egyik megállapítására, mely szerint „a nép a vallást nem értelmi szinten közelíti meg, logikai kategóriák együttesének tekintvén azt, hanem érzelmileg éli át.” „...a népi vallásosság révén, mely az érzelmekkel és az élet meghatározta követelményekkel szoros kapcsolatban áll, lehetővé válik, hogy jobban megértsük az egyes korok emberének, sőt közösségeinek gondját, reményeit, örömeit, s mindezt olyan életszerűséggel nyerhessük el, amelyet semmilyen más dokumentáció nem nyújthat”¹

E feltevést, a vallás érzelmi átélését, az imádságok és emlékek kapcsolata is igazolja. Ezt kívánom a következő példával is alátámasztani.

Adatközlőmmel, Herzensenyák Katica nénival Kapcán (Szlovénia) találkoztam még 1995 nyarán. Másodszor 2003-ban kerestem fel, de a találkozás már nem jöhetett létre: az előző évben, 2002-ben elhunyt. Valamikori kis házában, szomszédjával beszélgetve megpillantottam azt az imakönyvet, amelyet akkor lapozgatott, amikor 1995-ben életéről mesélt nekem.² Emlékei felidézéséhez használta, segítségképpen. Segítették a benne elhelyezett fényképek, szentképecskék a szövegeikkel, újságból kivágott gyászjelentés és más papírdarabkákkal bejelölt imádságok, vagy énekek. Mindezek valamilyen szinten érzelmileg kötődtek hozzá, kódolt üzeneteket hordoztak, életének egy-egy darabját juttatták eszébe, a nehéz pillanatokba reményt sugalltak és főleg megnyugvást hoztak számára. A lapok közti helyük, egy kívülről szemlélődő számára véletlenszerűnek tűnhet, de valójában tulajdonosa többnyire tudatosan jelölt, kódolt velük egy-egy eseményt. Élettörténetét nem az események időrendjében mesélte el, hanem az imakönyv kódolt emlékeinek sorrendje szerint haladva. A mesélő az egykor megélt eseményekkel, a bennük szereplő személlyel/ személyekkel, a megjelölt imádságon vagy éneken keresztül teremt egyfajta érzelmi kapcsolatot. A hit és az esemény belső átélése, a szent tartalom és a profán cselekmények állandóan keresztezik egymást. Gyakran előbb belefogott a megjelölt imádságba, vagy az ének kezdősorával idézte fel az eseményeket, és csak utána kezdte életének egy-egy szakaszát elmesélni.

Ezek a kódolt üzenetet tartalmazó jelölések önmagukban is felidézhetnek bizonyos emlékeket, de mint közvetítő csatornák kötődnek egyrészt az általuk megjelölt szöveg tartalmához, másrészt életének egy-egy eseményéhez is. Ilyesfajta, többirányú kötődésük, az emlékezést egyben megemlékezéssé is átformálják. Különösen némely kép, mint pl. a férje képe, vagy a kis Jézust tartó Mária egyik képecskéje hordoz egyszerre több kódolt üzenetet is, és kötődik szorosabban a megjelölt imádsághoz és a felidézett eseményhez.

¹ Bálint – Barna 1994. 11.

² Az imakönyvet elkértem, teljes tartalmával együtt a tulajdonomat képezi.

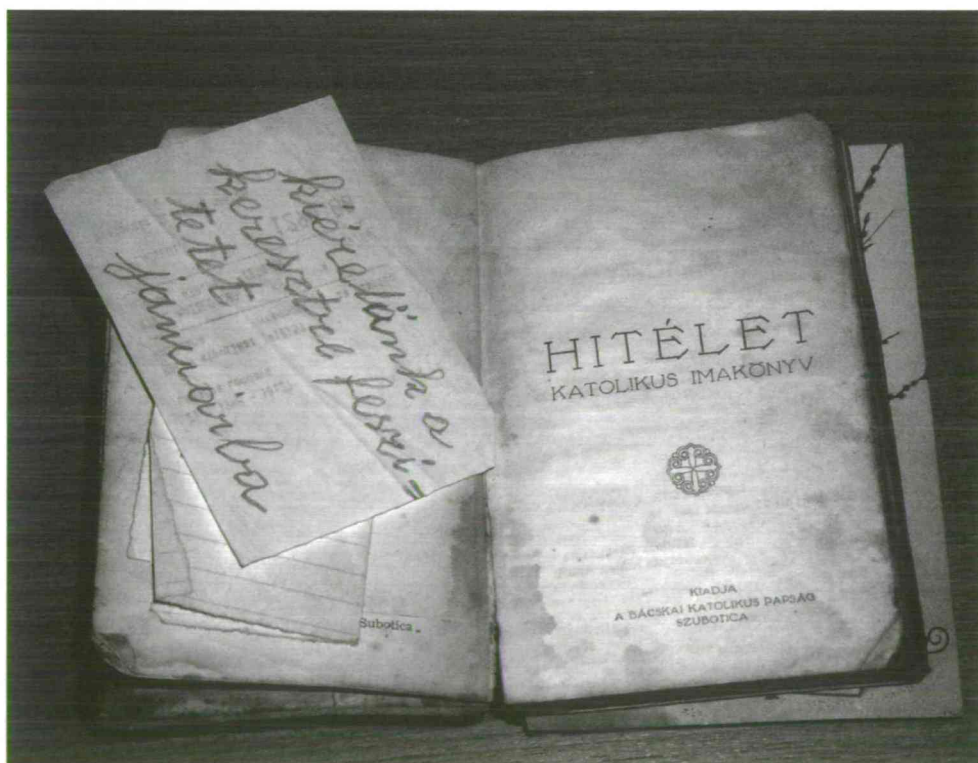

Az imakönyv megviselt állapota, a lapok élének erős elkoszolódása arra utalnak, hogy tulajdonosa gyakran forgatta.

Herzsényiák (Skafar) Katica néni Kapcán született, 1907-ben. A magyar nyelvű imakönyvet – Hitélet, katolikus imakönyv, kiadója: Bácskai Katolikus Papság, Szubotica, 1960 –, Lendván vette a templomban.

Az ismertetést az első lapoknál kezdte és a bejelölésekkel sorban haladva ért a könyv végére, miközben kikerekedett egész élettörténete.

Az imakönyv tulajdonosa, Herzsényiák Katica (1907-2002)

Az imakönyv címlapja egy rózsafüzér titokkal

Sorrendben elsőként, a borító- és a címlap között két összehajtott papírdarabkán a következő megjegyzések olvashatók:

1. *Marcius*

Ki éretünk a nehéz keresztett hordozta

2. *kiéretünk a keresztre feszítetet*

januárba

Mindkét felirat darabos kézírással, rózsafüzér imádkozáshoz íródott.

Imádkozni szoktam, én katolikus vagyok. Énekelni nem, a hangom valahogyan ollan gyöngö. Mikor meg bírtam, ejártam Lendvára gyalog. Meg se éreztem. Most még ide bótba se tudok emenni. Sehová se. Hiába, ejárt az idő, vége.

Az első bejelölés a 16-17. oldalon van, egy kis szentkép, melynek hátulján a következő felirat áll:

Első szentmisém emlékére

Lendva – Csente

1969 augusztus 3.

Bernád József

Újmisés

Ó, édes Istenem, Hálát rebeg lelkem, Hogy egész napon át Úgy szerettél engem. (Esti imádságok)

A képet, mikó újmise vót aztán akko osztották a népeknek, illen emlékek. Ez a plébános vót, má Isten tudja hány éve.

A 18-19. lap között újabb jelölés, férje fiatalkori kisméretű, barnított fényképével. A 18. oldalon az Esti himnusz.

„Immár a nap leáldozott, Teremtőnk kérünk tégedet, Légy kegyes és maradj velünk, Órizzed, óvjad népedet.”

Ez az én uram. Itten dolgozott Lendván a kertészetben. Én itt dolgoztam, egyiknél-másiknál: kukoricát, krumplit, kinek mi vót.

A férjemet, az uramat Petesházán ismertem meg. Petesházán vótunk lakodalomba. Ott. Kilenc hónapig vót korházba, tüdőbajos vót. Hetvenkilenc éves vót mikor meghalt.

Dolgozott a Koronában is Lendván. Ott is dolgozott. Ott dolgozott 12 évet. Mindenfélit dolgozott. Vót neki kocsija, aztán mindenfélit szállított: bort, sört, mindenfélit, kocsmába.

Az uram halála uta egyedül élek, rokonok sem jönnek. Én sem megyek senkihez. Amíg fiatal vótam, szoktam kapni lapot Zágrábbú is. Magyarországról, onnat a Mariska még írogat, más senki, több meg senki. Előbb annyi levelet kaptam, de hát most má neköm nem írnak. Most má én se tudok írni, ne, hogy tudok írnya, csak nem látok. Szomszédasszonnyal szokok íratni, azok írnak. Szombathelyről jönnek látogatóba, tavalý is vótak.

Az uramnak a testvéreji meg egyáltalán nem jönnek ide. Azok ott Petesházán vannak, ahol a fürdő van. Én ott nem vótam a fürdőbe soha. Varasdon vótam.

Az adventi ünnepkör kezdeténél, a 77-78 oldal között két kis szentkép található együtt. Az egyik a keresztfát hordozó Krisztust ábrázolja, hátoldalán: „Élő hittel a jövőbe”, „Missió Lendván, 1993 március 19-28.” felirattal, míg a másikon egy modern templom látható, hátoldalán pedig „dr. Jože Smej, škof – püspök ünnepélyesen felszentelte szent Rozália új templomát” felirat. Mindkét képecskén a felirat szlovén nyelven is megismétlődik.

Eztet búcsún vettem. Azt a köröszöt (a falon függő feszületet) meg Lendván a templomba.

A Szentháromságnál szok lenni, Lendván, fönt ott a parton az a magas templom. Azt ott vettem. Azt még..., a Hadik Mihál, mikó főment a partra. Hát ugye, mikó a háború kiütött, má régi, mikó a török vagy mi a nyavalyák vótak itten, akkó menekűtt. Aztán Hadik Mihál lovakkal ment azon a nagy magas parton, aztán mikó fölért a nagy magas partra, aztán akkó ű meghalt. Az az embör, még most is bent van a templomba, de má halla, má sokat csinnyáták, ki van javítva, de má nem is merem végignézni. Azt a templomot akkó építették. A másik szentkép az a Rozália. Azt is vettem a búcsún. Hotizán is vót búcsú.

A 215. oldalon a IV. parancsból idézett:

„Atyádat és anyádat tiszteljed. Vétkezhettem e parancs ellen.”

Az itt található kis képecskén, az előtérben néhány szál búzagalászon a Szentírás, mögötte ostyával telt áldozati kehely, a háttérben pedig egy világos tisztás felé tartó erdei gyalogösvény látható, a hátoldalán pedig a „Mi Atyánk” szövege.

Az én édesanyám korán meghalt, öt hónapos gyereket vótam. És az apám másodsor is megnösiűtt. Gyereket nem hozott a második anyám, de nem is érdemes róla beszélni. Ollan vót mind a sárkány. Ötvenkét évet élt végig. Nekem nem köllött vóna, akármennyit fizetnek. Rossz vót mint az ördög.

Ha nem bírok alunnyi, üdögelek az ágyon kicsit, nézegetök ki az ablakon, imádkozok. Nekem életemben soha nem vót jó. Soha. Gyerekkorúmtó fogva jót nem tudok mondanyi. Me mindig szenvedtem másoknak. Mindenfélit dógoztam. Napszámba jártam itt a faluba, kinek mi köllött. Lendvába ejártak szőlőt kapálni meg dógozni, de én nem jártam Lendvára egyáltalán. Itthon.

Nekünk még földenk se vót, még annyi földenk se, hová egy hajmát ledugtam vóna, tudja? Az én apám énnékem nem adott semmit. Mind odaadta a feleségének, második feleségének élvezetbe, míg él addig az övé. Hát aztán a vénasszony 52 évet lehiúzott. Itt.

Én már 26 éves vótam, mikó férjhez mentem, de énnékem akkó vót pénzem, mikó vótam cselédlány, akkó kaptam minden hónap elsején, akkó vótam. De azt is haza köllött küldnöm az apámhó. Mikó a legmagasabb a fizetésem vót, annak az idején, akkó 350 000 dinár vót. Az vót a legmagasabb fizetés abba a lakásba, ahon én dógoztam. Mondták is ott a többi cselédlányok, hogyan hogy én annyit kapok. De énnékem azt haza köllött küldnöm, az én apámnak. Nem vót ruhára és cipőre.

A mostohát nem is érdemes előhozni. Nem is szeretem hallani, ollan rossz vót. Engömet megfojtogatott, meg minden. Az uram akkó Zágrábba vót, ő meg engem itthun fojtogatott. Lapockával akart agyonvágni. Van neki fogantyúja, aztán akkó az asszonyok valamikor avval dergátak ruhát. Aztán akkó tudja, itt vót egy pusztá ház. Pusztá ház, ollan régi, én meg állottam az asztalnál, aztán az meg csak nekem jött. Hozta aztat a lapockát, aztán fejbe akart engömet vágni. Az apám meg elejibe ugrott, ekapta tölle azt a lapockát, akkó aztán az asszony oda az ágy szélébe, oda belevágta, úgyhogy az ágynak a széle behorpadott. Hogy ha az apám nem ugrott volna, ej..., abban a percben agyonvágott vóna. Ű meg Zágrábba vót.

Ha nem bírok alunnyi, üdögelek az ágyon és csak imádkozok.

A 226. oldal, „Szenvedésben – türelemért”, az előzővel azonos képpel van bejelölve.

Ementünk egy pusztá házba lakni, csak ollan rokonokhó. Három évig laktunk ott, semmit nem köllött fizetni. Onnan mentiünk egy másik pusztá házba, aztán akkó ott vótunk tíz évig. Árendás házba. Nem bérbe, csak ollan ingyen. Csak rendbe köllött tartani a házat, de összedűtt

később. Akkó mentünk szezonmunkára. Én is, meg az uram is. Kaszácsicsra, Bácskába. Dógoztunk kiűn a mezőn. Utána egy évig laktunk itt egy házba, míg ez megkésűtt. Akkó má az én apám nem élt, akkó má meghalt. (19)45-ben. Ezt a házat mink készűttük

Mikó az az asszony meghatt, akkó lebontottuk azt a házat és ezt csinýátuk, de ezt is csak ollan keservesen, sárbiú. Mester csinýalta. Megköllött fizetni. Idehozták a földet, nagy halomba rakták. És akkó adták a szalmát ugyi a népek, parasztok. És akkó két ember aki lábbel tiporta azt a sárt, szalmát rá. Lábbel tiporta. Aztán akkó vasvillával rakták azt a vastag falat föl. Az az ember tudott házat csinýáni. Na aztán mikó megkésűtt, megsároződött, akkó aztán szépen kapával léfaragta mind. Az uram is, meg az is. De én nem bírtam, asszonynak nem való illen, az csak emböröknek való. Aszonta az uram, minekűnk kettőknek ez elég, többet nem csinýál, meg nem is bír. A tető szalma vót. Nem sokáig tartott, aztán másodsor tisztá nád lett. Aztán azt is ledobatta, aztán akkó vette ezt a palazsindőt.

Nekűnk nem vót semmijűnk se. Csak két disznút tartottunk meg csibeket, tikokat, meg ludakat, réciket. Azok vótak. A szezonban ejártam Magyarországra aratni. Resznekre. Ez még Rédicstű jó benn van. Az én uram az kaszált, én meg markot szedtem. Oda jártam két teljes hétig gyalog. Kapcáró 18 km-t mentem gyalog. Reggel ementem hazulró, odaértem Resznekre, úgy evótam fáradva. Nekik kaszált az Imre, én meg szedtem a markot. Este 11-ig. Kinn a mezőn. Amíg látott kaszálni addig kaszált, mikor má nem lehetett látni kaszálni, akkó a kévüket hordtuk össze, raktuk össze körösztűkbe. A 11. körösztöt kaptuk. Tíz köröszt vót a gazdáé, a 11. meg a mienk. Akkó meg köllött beadnyi. Akkó vót a beszolgáltatás. Beszolgáltatni az államnak abbó, amit keservesen megszenvedtűnk, mind a ketten. Mer fejadag vót akkó. Akkó a gazda hazahozta nekűnk a búzát ide lovakkal.

A 242. oldalon, az Adventi énekeknel, egy összecsucott karácsonyi képeslap van. Belső oldalain magyar-szlovén nyelvű üdvözlet, a végén pedig „Tomislav Šantak lendvai plébános munkatársaival szöveg olvasható. Ez az üdvözlőlap később került a könyvbe, a beszélgetéskor még nem volt ott.

A következő bejelölés a 278. oldalnál, a 63. böjti ének. Miközben odalapozott, már idézte:

„A keresztfához megyek, mert máshol nem lelhetek, nyugodalmat lelkenek, és ott talállak ó Szűzanya, fájdalom közt bágyadozva, tőr veri át lelkedet.”

Magyarok, (19)41-be vagy mikó vótunk³. Akkó 1 hónapig vótam Nagyszakácsiba. Nagykanizsára az állomásra a bátyám (édesanyja testvére) jött értem kocsiival. A gyerek (19)43-ban születött. Imre vót a neve mint az apjának. Akkó elköllött vinni Szombathelre, mert bélhurutos vót. Ott vót 19 napig. Akkó az orvos kártyát, lapot küdőtt, hogy menjek a gyereké, hogy a gyerek meggyógyútt. Aztán a gyerek ollan vót, mikó megláttam, azt hittem mingyá meghalok. Annak csak a csontja meg bőre vót. Csupa ránc, ollan ráncos vót. Aztán a gyerek meggyógyútt, semmi baja nem vót. Aztán áprilisban meg az én uram evitte ki a gyereket, én ementem Lendvára. Az ollan szent, mint hogy maga itt áll. Én ementem Lendvára, ő meg a gyereket kivitte, ez áprilisba vót, a gyerek megfázott, a gyerek tüdőgyulladást kapott, 8 napon belül ement a gyerek. Aj, így van.

Tizenegy hónapos korába meghalt. Tüdőgyulladást kapott, aztán 8 napon belül firtumfertig.

³ 1941-ben Magyarország visszakapta Bácskát, a Baranyai-háromszöget, a Muraközt és a Mura-vidéket, összesen 11 475 km területet, több mint egymillió lakossal.

Akkó magyarok vótunk, elvittem az orvoshó, asszonta a zsidú orvos, hát asszongya: kis hülése van, aztán a gyerök majd jó lesz. Hoztuk itt a faluba akkó orvoshó, adott neki inekcijót este, reggel meg már a gyerök meghalt. Ollan gyönyörű gyerek vót! Mint a raj, kövér...

Ennél a lapnál két kép van. Az egyik a többinél valamivel nagyobb méretű, szűz Máriát töviskoszorús égő szívvel ábrázoló kép. Hátulján egy rövid imádság, majd a következő nyomtatott- „imádkozzatok sokat...”, és hozzatok áldozatot a bűnösök megtéréséért.”, valamint, „Szombathely, augusztus 27 és 28 án”, kézzel írt szöveg olvasható.

Ezt ajándékba kaptam az unokatestvérentől, énnekem emléknek. Mer ő is nagyon szentes asszony, jár mindenhova templomba meg búcsúba, azt énnekem ezt küdte. Nemhogy küdte, hanem mikó itt vót, itt hagyta neköm. Szombathelen lakik.

A másik sokkal kisebb kép, a gyermek Jézust tartó Szűzmáriát, mind fiatal, szinte gyermekanyát ábrázolja.

Ezt mindig megtartom emléknek.

„Halljátok meg asszonyok, kik kenetet hoztatok, többet má ne sírjatok, feltámadott a Krisztus.”

Húsvéti üdvözlőlap van a 298-299. lap között, a húsvéti énekeknel.

Ezt meg szokta nekem adni a pap, mikó jön gyóntatni. Most husvétkor is vót. Karácsonykor, husvétkor, meg most búcsúra is megín eljön. Búcsú július 30-án van. Vendégek nem jönnek, mi sem mentünk sehová semmikor sem.

Búcsúba mentem. Bisztríce, a Muraközbe, Horvátországba... De akkor még lány vótam, nem innejt vótam, Zágrábbó mentem el. Hát egy lány ugye, mit víz? Nem vettem semmi emléket sem. Vonattal mentünk. Sokan. Meg Csáktornyára. Oda gyalog mentünk, innejt Kapcárú, gyalog. Idűsebb emberek, asszonyok, gyalog mentünk. Akkó ott vót egy nagy, erdő. Aztán ottan letelepedtünk, üdögettünk azon az erdőn ott benn, lehüsdöttünk, ettünk egy kicsit, aztán akkó tovább mentünk Csáktornyára gyalog. Akkó ottan bementünk a templomba. Körünéztünk a városba, járkátunk egy kicsit, akkó má este vót, ementünk a szállásra. Akku a pajtába feküdtünk mind a birkák, egymás mellett. Meg Varasdra is vótam, Magyarországon. Oda is evótam búcsúra, oda meg busszal mentünk.

Csáktornyára reggel korán mentünk, rendes, ünneplős ruhában, mint mikor templomba mennek. Imádkoztunk is, énekeltünk is, vittük a köröszöt. Prosencióba. Pap nem vót, hanem egy ember. Az nem egyszer vót, sem kétszer, az tudta az utat. Úgy hitták, hogy Komár István vót a neve. Kapcai vót.

Előre lapozva a 310. oldalra – Úrnapi énekek –, folytatja:
Eztet búcsúba vettem.

A képen a turniscsei templom, öltöztető Mária oltára.

A kis szenteltvíztartót is én vettem (a szekrény tetejére mutatva), mást nem vettem. Vasváron nem vettem semmit se.

Mikor bírtam, misére is ejártam, meg a kápolnába, mikó búcsú van.

A 362. oldalon „Más Mária-énekek” – bejelölve egy kis Jézust tartó Mária-képpel –, imádkozva idézi inkább, mintsem olvassa a 363. oldalon lévő 179B jelölésű Mária-éneket, de kissé sajátosan átköltve:

„Égi szűz virág, áldjon tégedet a világ ó Szűz Mária, mert mihozzánk olyan vagy, mint édesanyánk, Mária”

A kép hátulján a következő szöveg: „Első szentmisém emlékére, Dolnja Lendava, 1924. jul. 20. Tivadar Dénes premontrei kanonok.”

A 424. és 425. oldal között két kis fénykép, egy Pétert és Pált ábrázoló képecske és 2 db sorsjegy-szerű kis cédula. A sorszámozott cédulákon horogkeresztes sas, egy hosszabb, apró betűs német szöveg és nagyobb betűkkel a következő felirat: „Gutschein über 1 Reichspfennig”. A két fénykép közül az egyik (barna tónusú) Katica néni fiatal korában, a másikon férje idősebb korában. A 424. oldalon „Rózsa-füzér-ének”.

Na ez is az én uram. Ez igazolványba vót. Ezt is megszokom nézni és imádkozok ebbű is. Mikor meliket akarom.

A férjemet, az uramat Petesházán ismertem meg. Petesházán vótunk lakodalomba. A lakodalomba az apám vót meg én. A mostohám nem jött el. A vénasszony rossz vót mind az ördög. Sokat szenvedtem vele.

Az esküvő (19)33 január 21-én vót Lendván. Huszonhat éves vótam. Utána ő ement Zágrábba dógozni, ácsok mellett dógozott. Én akkó szógáltam ottan, de hát én megbetegödtem akkó, én hazajöttem, korházba vótam, ő meg ottmaradt. Negyvennyolc évig étünk együtt. Nem vót baj semmi. Tudja ollan két kalán nincs, hogy össze ne dörszölődne valamikor. Kicsit összezörrentünk, meg jó vót. Az Imrének semmije se vót. Az apjának az vót a harmadik felesége. Aztán az apja mindenbű kitagadta. Úgyhogy nem kapott semmit, de még annyit sem, hogy köllött vóna egy terítőt. Ez a hel is az apámé vót.

Németországba dógozott (a férje) Slezvigbe, parasztknál és ott egy lengyel hadifogoly is vót. Öt évig dógozott kint. Akkó jött haza, mikó magyarok vótunk. Mikó kiütött a háború. Akkó ugyi, ott a Németországba, mikó kiütött a háború, nem akart többet ott maradni. Akkó hazajött, mert már nem vót értelme neki, hogy ott legyön. Aztán akkó itthon maradt, tovább nem vót sehová. Meg akkó ejárt szezonmunkára. Áprilisban ementek egy százan, szátötvenen, uradalomba. Bácskába meg Baranyába, Mirkovácon. Ott a Duna mellett van ez a Mirková. Ott dógozott. Áprilisban ement, aztán novemberben gyüött haza. Azon a 7 hónapon ott vót állandóan szezonmunkába. Kaszált egész nap abba a melegbe, búzáat, meg mit köllött: lóhert, fűjet, mikó mi vót. Nem istállóba vót, kaszált. Bagójért. Csak pénzt kapott keveset, nem adtak búzáat. Ki vót adva a norma, én meg egyediül vótam otthon.

Ezt a képet emléknek vettem Zágrábba, mikó a püspököt vitték az állomásra. Zágrábba zsidúknál, uraknál szógáltam. Kettő évig. A szógálónak sehol sincs jó hele. Takarítani köllött, mosnyi. ... Főzni azt nem köllöt, az asszony főzött külön. Akkó megbetegüdtem, akkó hazajöttem. Megtámadta a tüdőmet, akkó az orvos hazakiüdütt, azt mondta, elkiüd más levegőre. Hazajöttem, aztán ementem ide az orvoshoz Lendvára, az mingyá kiutalt Muraszombatra a korházba, ott vótam 3 hónapig egyhuzomba. Akkó még leány vótam.

Mikó leány vótam, nagyon szerettem táncóni. Akkor mindenféle táncot tudtam, amit csak muzsikáltak. Most semmit se tudok. Emögyök lakodalomba, ollan vagyok mind egy duncsi. Hát minálunk vót egy ollan, ollan férfi, ezt Duncsinak mondták. Hát nem tudom mi vót a neve, Duncsi vót. Én is ollan vagyok: nem hallok, nem látok, nem tudom má mit muzsikálnak, semmit se tudok.

De most má hallja, nem is tudom hány éve nem is kő. Nem kő. Má énnekem hallja, van jó muzsikám, az hogy nem mehetők, meg nem hallok, meg nem látok. Látok, nem mondom, talán az Isten is megverne, csak nem úgy ahogyan kő. Mer tuggya, az én szemembe magas vót a nyomás. Aztán attó a magas nyomástól az idegszál elpattant, aztán elszáradott, aztán a körorvosnő aszonta nekem: megkő operányi a szemét! Az uram meg nagyon beteg vót. Szél ütötte. Há kire hagyom? Há hogyan maraggyak ott, haza kő menni. Aláírok? Alá. De szombaton vissza kő menni, aztán ezt a szegény embert itthon egyedül. Egyis-egyedül vót. Semmit nem bírt. Ennek a fiúnak (szomszéd) mindent átadtunk, fődét is, hogy engem egondozzon. Aztán hogyan gondozták míg korházba vótam, nem tudom. Nekem má a szívemnek is baja vót, azt is gyógyították. Aztán, még azután még élt valamit, még 6 hónapig. Nyolcvanegyben halt meg, április 29-én. De én sokat szenvedtem mellette. Sokat, sokat. Etettem. Nem ollan sokáig, de később már köllött etetni. Tudja mikó az asztalnál leütt, aztán neköm köllött etetni, de már akorát köllött sírnom, hogy nem mertem ránézni. Nem bírt enni kezei miatt, hát a szél ütötte. Akkó együttem ki, jó kisírtam magamat, akkó úgy mentem be. Mos má én is azon a soron vagyok, amijün 6 vót. Többet sírok, mint ... Én annyit sírok, mint a ... Senkijöm sincs, senkijöm sincs!

Az utolsó oldal és a hátsó borítólap között szintén több „jelölés” van. Egy Lourdes-i Szűz Mária, egy újságból kivágott halálozási hír, egy papírdarabon kézzel írt ima-szöveg, és egy fénykép, amelyen 6 látható két kisgyermekkel.

Ez az én unokatestvérem, most tavasszal halt meg (nagybátyja fia). Ez meg én vagyok, meg ennek az embernek a két unokája. Ez meg a lurdesi Mária. Lurdesi. Ezt Franciából kaptam. Kaptam ajándékba. Ennek az ember feleségének a testvére adta. Ott vannak ők, ott laknak, meg ementek Lurdesba búcsúba, azt onnan hozta. Ez mind emlék. Hát köll illen enléknek lenni nem? Megszokom mind nézegetni mikó kezembe jön. Megnyézőm, aztán imádkozok, meg örvendezök. Még most is szokok imádkozni. Ebbü is. Ezt kaptam mikó én vótam Verbászon a korházba, Magyarországró a Mariskától:

Oltalmad alá futunk Istennek szent anyja, hogy szikségünk idején őriz és oltalmaz minden veszédelemtől minden koron, áldott szűz mi asszonyunk, miközben járulunk mi szólunk, engeszteld nekünk szent fíjadat, ajánlj minket szent fiadnak, mutasd be minket szent fíjadnak, imádkozzál érettiünk Istennek anyja, hogy méltuk lehessünk a Krisztus ígéreteré, jöjjetek segítségemre Jézus, Mária, Szent József, néked ajánlom szívemet, lelkemet, életemet, mindennemet, Jézus, Mária, Szent József, pártfogoljatok most is halálunk óráján, Jézus, Mária, Szent József, hogy veleték múltjék kü csendes békességbe a lelkiünk.

Aztán ott nem tudom, muszlimánok vagy mi a nehézség vótak, az asszonyoknak illen szélös nadrágjuk vót, itten alól gumi vót, elől-hátul ollan mind a kötény, itt erre ollan nyitott vót, az emböröknek meg kerekes sapkájuk, illen piros, illen szalag lógott le háttul. Tudja, mikó azokat megláttam, én akkora szégyent éreztem Te jó Isten –mondom- hát most én egyedül, magam maradok a, ezek a muszlimánok vagy mijük között?

Ollan jó népek vótak, tudja, ollan szépen beszétek. Tudtam velük beszélni azért, mer én tudtam horvátul. Nem bántottak engömet semmit sem. Nem. Akkó aztán tudja, egy vasárnap akkora nagy fejfájásom jött, hogy én nem bírtam semmit se, akkorát kiabáltam a szobába, de egy szót sem szólt senki se. Egy szót se.... Reggel jött az orvos, hétfőn. És azok egy szót sem szóltak nekem azé, hogy én magyar vagyok.

Helynévmutató

Bácska – Bač (Szerbia – Montenegró)
Bisztrice – Murabeszterce (Szlovénia)
Csáktornya – Đakovec (Horvátország)
Dolnja Lendava – Alsólendva, ma Lendvához tartozik (Szlovénia)
Hotiza – Murarév (Szlovénia)
Kapca – Kapca (Szlovénia)
Kaszácsi – Kaszaháza (Zala megye)
Lendva – Lendava (Szlovénia)
Lourdes (Franciaország)
Mirkovac – Mirkóc (Románia)
Muraszombat – Murska Sobota (Szlovénia)
Nagyszakácsi (Zala megye)
Petesháza – Petišovci (Szlovénia)
Resznek (Zala megye)
Rédics (Zala megye)
Turnišče – Bántornya (Szlovénia)
Varasd – Varaždin (Horvátország)
Verbász – Verbas (Szerbia – Montenegró)
Zágráb – Zagreb (Horvátország)

Irodalom

BÁLINT Sándor – BARNA Gábor
1994 *Búcsújáró magyarok*. Budapest.
BARNA Gábor (szerk.)
1995 *Vallásos népelet a Kárpát-medencében*. Budapest.
HOPPÁL Mihály
1992 *Etnozemiotika*. Debrecen.